

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Collatie van P. Cornelius Hazart Priester Der Societeyt Jesv

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1662

Het Eerste Deel. De Woorden Christi en moeten niet oneyghentlijck, of
gheestelijcker wijze, of figuerlijck verstaen worden.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71405](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71405)

HET EERSTE DEEL.

De woorden Christi en moeten niet oneyghentlijk, of gheestelijcker wijze, of figuerlijck verstaen worden.

HET EERSTE CAPITTEL.

Raekende het Lichaem.

Voort fundament sal dienen/dese voorzetslinge:

Alle woorden vande H. Schrifture die in haren eyghen sijn connen waer sijn, moeten eygentlijk verstaen worden, t'en sy uyt Schrifture anders bethoont worde.

Maer dese woorden: Dit is mijn Lichaem, connen in haren eyghen sin waer sijn, ende nergens segt schrifture dat sy anders, dat is, oneygentlijk, ofte figuerlijck moeten verstaen worden:

Ergo dese woorden moeten eygentlijk verstaen worden, en niet oneygentlijk, ofte figuerlijck.

Partije: Het ghene Christus gegeven heeft wort tot neghenmael toe / soo voort / als nae de consecratie / vande Evangelisten / ende van Paulus, Broodt ghenoemt.

Ergo die woorden / dat is mijn lichaem, moeten oneygentlijk verstaen worden.

Catholijck. Ten volghet niet/het wort broodt genoemt/ergo t'is broodt.

Ten eersten: Soo wort Godt *Gen 32.* een Man ghenoemt / ende Christus, *Apoc. 5.* Een Leeuw: Daerom nochtans en mach men niet beslypen/

ten/dat Godt / waerlijck een Man/ of Christus
 een Teentw is. Partije moet my een schysfure
 alleen aentwijfen/daer gheseyt wozt/T'is broodt;
 soo als de selve schysfure / tot ses mael toe
 seght. T'is mijn lichaem, t'is mijn vleesch, niet al-
 leen den naem gebende van lichaem/ of vleesch/
 soo als sy doet van het broodt/maer updrucke-
 lijck segghende: T'is lichaem, en vleesch.

Ten tweeden: T'is de ghetwoonte van de schys-
 fure/den naem aen eenighe sake te gheben/van
 t'ghene sy te bozen gheweest is / ende niet van
 t'ghene sy inder daet is: alsoo wozt Exodi 7. De
 roede van Aaron, niet tegheustaeude sy nu be-
 vandert was in een serpent / nochtans eene roe-
 de ghenoemt / hoerende noch den naem / van
 t'ghene sy te bozen gheweest was. Alsoo wozt.
 Gen. 2. Eva nu een mensch wesende / noch een
 Been ghenoemt / om dat sy te bozen een been
 van Adam gheweest was. Alsoo worden Matth.
 11. de siende/blinden genoeemt/ ende de hoozen-
 de/dooven/om dat sy te bozen blindt / ende doof
 hadden gheweest. Ghelijck het dan niet en
 volght:

Het serpent wozt van de schysfure een roede
 genoeemt/ ergo t'was een roede: Eva wozt een
 been genoeemt/Ergo sy was een been:

De siende worden blinde ghenoemt / ende de
 hoozende/dooven, Ergo sy waren blindt / ende
 doof: Alsoo en volght het oock niet. T'ghene
 Christus ghegeben heeft/ wozt broodt genoeemt/
 Ergo t'is broodt.

Maer ter contrarisen: Ghelijck het serpent,
 Eva, de blinde, ende de Doove, den naem boe-
 ren van t'ghene sy inder daet niet en waren/
 maer te bozen gheweest hadden / alsoo boert
 hier/t'ghene Christus ghegeben heeft/den naem/
 niet van t'ghene het inder daet is / maer van
 t'ghene het te bozen gheweest is/ te weten/van
 Broodt.

Ten derden: Dit woordteken / broodt, en betee-
 kent

kent in de schrifture niet altyt waere/ende sub-
 stantteel broodt/maer is te segghen / Spijs: al-
 soo wozt Gen 37. ende Gen. 43. bande broeders
 van Ioseph gheseyt / dat sy broodt hebben ghe-
 eten/dat is/seght den Dortschen Bijbel haer maelyt
 houden, te weten / met allerley spysen. Item.
 Exodi 18. van Aaron, ende de obersten van Isracl
 wozt gheseyt/dat sy samen ghekomen sijn/ om
 broodt te eten/waer op den Dortschen Bijbel seght
 Num. 15. Broodt eten, is hier te segghen een feestelijke
 maelyt houden. Alsoo wozt gheseyt Luc. 14. dat
 Christus op een Sabbath-dach by een Pharise is
 ghegaen om broodt te eten. Dit woordeken/
 Broodt, dan/en beteeckent niet altyt in schrifture/
 broodt in substantie / maer menschmael Spijs:
 schoon dan schrifture het Broot noemt / t'ghene
 Christus ghegeven heeft / hier upt en kan men
 niet bestuyten / dat het broodt in substantie is/
 maer eben/ dat het / spijs is: wy en kunnen hier
 van gheen bestandigher verklaringe hebben/
 als die van Christus selve/ Ioannis 6. daer hy eerst
 gesept hebende: T'broodt, dat ick u gheven sal, is
 mijn vleesch; verklaert datelich wat hy / dooz
 Broodt verstaet/te weten/spijs, segghende: Mijn
 vleesch is waerlich spijs. T'is dan een spijs / die
 hy ons gheeft / ende die spijs / is sijn vleesch/
 maer gheen broodt; verbolgens en moeten dese
 woorden / dat is mijn lichaem, niet oneyghentlijk
 ofte figuerlijck verstaen worden / om dat het de
 schrifture den naem gheeft van broodt: Maer
 schriftuer soude erges moeten seggen: T'is broot,
 soo als sy tot segs mael toe seght: T'is lichaem, t'is
 vleesch: Dat en doet sy nergens / Ergo ten is
 gheen broodt in substantie gheweest / dat Chri-
 stus ghegeven heeft maer spijs, ende die spijs/
 soo hy self seght / is sijn vleesch. Dien volgens
 dan/en moeten de woorden Christi niet oneygent-
 lijk verstaen worden.

Partije: Den Apostel Paulus 1. Cor. 10. seght dat
 het Broodt t'welck wy breken de ghemeenschap des
 lichaems Christi is.

Catholijck. **T**'is soo / volgens den Dordrecht-
schen Bijbel; maer andere / hebben in de plaetse
van dit woordken / Gemeenschap, ghestelt/
Mede-deylinge des lichaems, t'welck het Griekx
woort *κοινωνια*, oock beteekent. Nu dan: Paulus en
seght hier niet, dat het broodt is; maer hy seght/
volgens de voorgaende schriften / dat de spij-
se/ die wy ontfanghen / eene mededeylinghe, ofte
gemeenschap des lichaems Christi is: In dier voe-
ghen dat dese plaetse niet en is tot voozdeel van
Partije, maer tot bevestinge van ons gheboelen:
Want indien Partije, alsoo argumenteert: Paulus,
noemt de mede-deylinge des lichaems Christi/
broodt/ Ergo t'is broodt; **T**en volght wederom
niet/soo als blijkt upt t'ghene boven gesept is/
Ter contrarien/wy argumenteren alsoo: Paulus
seght / dat ons het lichaem Christi wort mede-
ghedept / ofte gemeen ghemacckt / soo wort
ons van het lichaem Christi ghegeven; Nu het
lichaem Christi en kan gheen broodt in substan-
tie sijn/als dan den H. Paulus seght / dat ons het
lichaem Christi medegedept / dat is / ghegeven
wort/soo en kan hy niet segghen/dat ons broodt
ghegeven wort in substantie.

Partije: Het broodt kan figuerlijck het lichaem
Christi wesen.

Catholijck. **S**upten twyffel / Christus kost het
broodt stellen/tot een figure sijnz lichaems. **D**e
queste is of hy t'ghedaen heeft? Partije en kan
dit niet bewysen/upt het woordken/Broot, soo
als nu bethoont is / noch upt eenighe andere
schriften/ soo als hier nae bliken sal/ Ergo
te vergeefs wort hier gheseyt/dat het broodt si-
guerlijck kan wesen het lichaem Christi.

Partije. **D**e Evangelisten Matthæus, Marcus, en
de Lucas, met Paulus, segghen opentlijck dat Chri-
stus de Heere / broodt ghegeven heeft aen sijn
Discipelen: want sy seggen: Als sy aten, nam Iesus
het broodt ende ghesegent hebbende, brack het, ende
gaf het den discipelen: soo gaf hy van broodt.

Catholijck. Ten volghet niet/want segghende/
 gaf hy/of gevende seyde hy/Dat is mijn lichaem: Hy
 en seght niet: Neemt, ende eet, t'is broodt, maer hy
 seght/ 'Tis mijn lichaem. Ick bekenne dan / dat
 het waerlijck broodt was / t'ghene Christus in
 sijne handen nam; dat het oock broodt was/
 t'ghene hy segghende / ende brack; maer ick
 loochene dat het noch broodt was / als hy het
 gaf aen sijne discipelen: Begrijpt ghy't niet hoe
 dit wesen kan / ick sal het u thoonen met een
 ander Schrifsture Exodi 7. daer de torde van
 Aaron, is verandert gheveest in een serpent:
 Antwoorde my nu: Wat was het / t'ghene
 Aaron nam in de handen? blyt u twijffel/eenen
 stock. Wat was het t'ghene hy wterp npt sijne
 handen? t'was noch een stock. Wat was het/
 als het nu lagh op de aerde? wast noch een
 stock? neen: t'was een serpent: ghelijck het
 dan niet en volghet: t'was een stock / die Aaron
 nam in de handt / t'was een stock / dat hy wterp
 npt de handt: Ergo t'was een stock / dat lagh
 op de aerde: Alsoo en volghet het oock niet:
 'Twas broodt / t'ghene de Heere Christus nam in
 de handt / t'was broodt dat hy segghende / en
 brack: Ergo t'was noch broodt t'ghene hy gaf
 aen de Discipelen: Want ghelijck men sagh
 booz de oogh / dat den stock van Aaron nu lig-
 ghende op de aerde / nu gheen stock meer en
 was/maer verandert was in een serpent / alsoo
 versekert ons de eeuwiche Waerhepdt seg-
 ghende: Dat is mijn lichaem, dat het gheen broodt
 meer en was / t'ghene hy gaf aen sijne Disci-
 pelen / maer dat het sijn lichaem was. Moeten
 wy niet meer ghelooben aen de woorden van
 de eeuwiche Waerhepdt / als aen onse ooghen:
 blyt u twijffel dat ja: Want de woorden vande
 eeuwiche Waerhepdt sijn onseplbaer / ende en
 konnen ons niet bedrieghen / maer de ooghen/
 soo blyekt by de daghelijckste experientie/
 konnen faelen/ende ons bedrieghen: Ergo veel
 meer

van't H. Sacrament des Autaers. 11
meer moeten wy gheloooven aen Christo, dat het
broodt/was gheworden sijn lichaem/ segghen-
de: Dat is mijn lichaem, als wy souden ghelooft
hebben aen onse ooghen (indien wy op die tij-
den gheleest hadden) dat den stock van Aaron,
gheworden was een serpent.

Partije. Van den staf Aaron wordt uytzucke-
lijck *Exodi. 4. 3.* gheseydt / dat hy in een slanghe ver-
andert was. Maer van't broodt wordt niet gheseydt
dat het in bleesch is verandert.

Catholijck. Ick hebbe u noch meer toeghes-
teint / want ick hebbe gheseydt / dat men booz-
de ooghen kost sien / dat den staf van Aaron in
eene slanghe verandert was. Niet te min blijve
daer by / dat men meer moet gheloooven de
woorden Christi, als de ooghen: Ergo meer/
dat het broodt in sijn lichaem verandert was/
als dat den staf in een slanghe verandert was.

Ten anderen. Hier en is gheen questie bande
veranderinghe, maer daer is alleen questie: of dit
wel volght; Christus nam / ende brack broodt:
Ergo hy gaf broodt: Ick hebbe niet het exem-
pel handen staf Aarons bewesen / dat dit gheen-
sijn en volght. Thoudt my contrarie / indien
ghy het machtigh zijt. Tot noch toe dan / en
heeft my Partije, niet konnen bewijzen / dat het
broodt is gheweest t'ghene Christus gaf aen sijne
Discipelen / oberfulcks en blyckt noch niet / dat
die woorden / Dat is mijn lichaem: figuerlijck, ofte
oneyghentlijck moeten verstaen worden.

HET II. CAPITTEL.

Raeckende den Beker.

Catholijck. Partije en is niet machtigh een
Schysure alleen aen te wijzen / daer gheseyt
wozt dat het Wijn in substantie was / t'ghene
Christus gaf aen sijne Discipelen: Ergo ten is
gheen

gheen wijn gheveest/ verbolghens/ en moeten die woorzen/ Dat is mijn bloede, mede niet oneyghentlijck, ofte figuerlijck verstaen worden.

Partije. Christus seght dat het wijn is / als hy by den H. Matthæus sepd: Ick en sal niet meer drincken van dese vrucht des Wijnstocks,

Catholijck. Den H. Lucas Cap. 22. v. 18. sal ons dese woorzen Matthæi wat breeder verklaren/ ende met hem/den Dordrechtschen Bijbel Num. 18. Dese H. Evangelist spreekt dupdelijck van twee verscheyden Bekers/ die Christus aen sijne Discipelen uyt-ghedeylt heeft: Den eersten gaf hy op het eynde van't eten des Paeschlams; dit is het eyghen segghen vanden Dordrechtschen Bijbel, met dese woorzen/Dese eerste Drink-beker schijnt van Christo ghegheven te zijn tot een besluyt van't Pascha, nae der Ioden ghewoonte: Wel ghesepdt / want 'twas de ghewoonte der Joden/ op't besluyt van't eten des Paeschlams / een beker vol wijn te laten roudt gaen. Van desen beker vol wijns / soo als klaerlijck blijkt uyt Lucas, heeft Christus ghesepdt: Ick en sal niet meer driacken vande vrucht des wijnstocks, wat wonder/ dat hy't seght Wijn te wesen/ghemerckt dat in dien eersten beker niet anders als wijn was; Maer wat is hier op ghevolght? Hoort wederom den hoorsepden Dordrechtschen Bijbel: Hier op / sepd hy / is terstondt ghevolght de instellinghe des Avondtmaels, in welcke nae het uyt-deelen des broodts oock de beker uyt-ghedeelt is: Dit was dan de tweede beker; want daer een eerste beker is/ moet oock een tweede wesen / de eerste / is ghegheven gheweest op het besluyt van't eten des Paeschlams (volghens de verklaringhe van de Dordrechtschen Bijbel, en de klare woorzen vanden H. Lucas) de tweede / in de instellinghe des Avondtmaels; Stet hier van Simplicium Verinum, teghen Hugon. Grotium. pag. 331. & seqq. Wat heeft Christus nu van desen tweeden beker ghesepdt? datter wijn in was?

was? gheensing niet: Wat dan? Drinckt alle daer uyt, want, dat is mijn bloede, ofte t'is den beker in mijnen bloede. Dese Schrifruer-plaerse dan/van Partije nu hoortghesest: Ick en sal niet meer drincken vande vrucht des wijnstocks, en dient niet ter sake/om te bewijfen/dat Christus, in't H. Abontmael / wijn heeft ghegheben aen sijne Discipelen; want/dese hoortseyde woorden/past Christus op den eersten beker alleen die vol wijn was/ende niet op den tweeden / vanden welken hy seght / dat het den beker is, in sijnen bloede. Ofte den beker sijns bloedts.

Partije. T'was wijn 'rghene in desen beker gheschoncken wterdt / t'was oock wijn 'rghene Christus segende: Ergo t'was wijn / r'ghene hy gaf aen sijne Discipelen.

Catholijck. Dit en volght wederom niet. Ick thoone dat in een ander exempel vande Schrif-ture Ioan. 2. daer Christus het water heeft verandert in wijn. Want/ als de dienaers putteden/ het was water / als sy het schoncken in de krupken/ t'was noch water/als sy de krupken brachten in de Camer / t'was noch al water: hier npt en volght nochtang niet / dat het water was/wanneer het de Buploft-gasten hebben ghedroncken; want t'was nu wijn / niet teghenstaende dat het te horen water gheweest was: Alsoo oock/ ten volght niet dat het wijn was r'ghene Christus gaf aen sijne Discipelen/ al-hoe-wel het wijn was / wanneer het gheschoncken wterdt in den beker / ende gheseghent van Christo.

Partije. Dat het water was verandert in wijn/ kost men smaken ende sien door de oogh. Soe en is hier dan gheene ghelichenisse.

Catholijck. Wat moet ghy meer ghelooben/ de woorden Christi, ofte uwen smaeck? ghenomen / dat Christus (t'welck hy buyten twiffel/ door sijne almoghenheyt doen kost) het water soo hadde verandert in wijn/dat den smaeck van't

water ghebleven hadde; ende dat de **Baſen** gheſeydt hadden / t'is water dat wy drincken / ter contrarie / Christus hier op gheſeydt hadde: **Drinckt** / want het is wijn: Souden sy niet meer de **Woozden** Christi moeten gheloofst hebben / als haren ſmaeck? Wie twyffelt daer aen: **Alſoo** ſeyht Christus: Drinckt, want t'is mijn bloedt: **Ergo** al-hoe-wel wy den ſmaeck niet en hebben van bloedt / maer van wijn / wy moeten nochtan meer de woorden Christi ghelooben / ſeggende / dat het ſijn bloedt is / als onſen ſmaeck / die het ons hoor gheeft als wijn. **Tot** hier toe en heeft my Partije niet konnen npt ſchriſture bewyſen / dat Christus wijn heeft ghegheben aen ſijne **Discipelen** / dienbolghens / en moeten die woorden / Dat is mijn bloedt, niet ſignetlyck / ofte onepghentlyck verſtaen worden.

HET III. CAPITTEL.

Raekende het Teecken des lichaems,
ende des bloedts.

Catholijck. In de heele gantſche **Schriſture** / en is niet te vinden / dat Christus ſoude gheſeydt hebben / dat hy aen ſijne **Discipelen** gaf / een teeken ſijns lichaems, ofte ſijns bloedts.

Partije. Hy heeft gheſeydt / doet dat tot mijnder ghedachteniſſe.

Catholijck. **Tis** waer: **Ergo** hy heeft gheſeydt / dat hy gaf een teeken ſijns lichaems / ende ſijns bloedts: ten volght niet: **Want** een **Bypdegou** / die een rinck gheeft aen ſijne **Bypdt** / ſeggende: **Betwaert** dit tot mijnder ghedachteniſſe / die en ſeyht daerom niet / dat hy haer gheeft een teeken van enen rinck; den rinck blijft rinck / al-hoe-wel hy ghegheben wort tot eene ghedachteniſſe; alſoo kan het
lichaem

Lichaem Christi wel lichaem sijn/al-hoe-wel her ghegheben wordt tot cene ghedachtenisse van de doot / die hy gheslozven is / soo Paulus dat verklaert : upt dese woorden van : Doet dat tot mijnder ghedachtenisse , en kan men niet besnyten / dat Christus ghegheben heeft een tecken sijns lichaems, ofte sijns bloeds.

Partije. Ghelijck Christus gheseydt heeft / Dat is mijn lichaem, ende Dat is mijn bloedt : Alsoo wozter van't Paeschlam gheseydt *Exodi 12. 11.* Dit is den doorganck des Heeren : ende vande besnijdenisse *Gen. 17. 10.* Dit is het verbondt : Het Paesch-lam nochtans / ende de besnijdenisse / en waeren den Doorganck , noch het verbondt selve niet / maer teekenen vanden doorganck, ende verbondt : Ergo als Christus gheseydt heeft / dat is mijn lichaem, ende / dat is mijn bloedt, hy en heeft niet willen segghen / dat hy sijn lichaem selve gaf / maer een tecken sijns lichaems / ende sijns bloeds / want hy heeft ghesproken nae de maniere in de Sacramenten ghebruyckelijck, soo den Dordrechtschen Bijbel seydt op *Matth. 26. Num. 29.*

Catholijck. Wat de maniere belanght in de Sacramenten gebruyckelijck/niet wonder / dat de schrifture handelende van de Sacramenten des ouden testaments / figuerlijck soude ghesproken hebben/want soo Paulus seyt/die en waeren niet anders als schaduwen , ofte figuren, van de toekomende Waerheyt ; daerom en volght het niet/dat schriftuer mede figuerlijck spreckt vande Sacramenten des nieuwen testaments. Ter contrarien / om dat onse Sacramenten de waerheyt sijn/darom moet sy vande selve/niet figuerlijck/maer waerlijck spreken.

Ten anderen / als de schrifture seyt / dat het Paeschlam / den doorganck was / sy en spreckt niet figuerlijck, ofte oneyghentlijck, maer eyghentlijck ; nae de maniere van spreken der Hebreuwen / want sy en wilt hier mede niet anders segghen / als dat het Paesch-lam een offerande was

was hooz den doozganck/tot danck-segginge:
 Dat blijkt hooz eerst *Exodi 12, v. 27.* daer dese
 hoozgaende woorzden berklaert worden / in de-
 ser boeghen. Dit is den Heere een Paesch-offer, die
 voor der kinderen Israels huysen voor by ginck in A-
 gypten: Waer op den Dordrechtchen Bijbel seght
Num. 58. dat het Paeschlam/dese offerande was.
 Dit blijkt ten tweeden / nyr Ioannes Calvijn
 schrybende op *2. Corinth. 5, 21.* daer gheseyt wort:
 Dat Godt sijnen zone, voor ons de sonde ghemaecte
 heeft. Hier op seght Calvijn: Paulus, ghebruyckt
 op dese plaetse / ende noch eldery meer/de ma-
 niere van spreken vande Hebreewen / als hy
 seyt / dat Christus hooz ons de sonde ghelworden
 is / want dat en is niet anders te segghen / als
 dat hy eene offerande hooz de sonde ghelworden
 is. Hiermede komt ober een / den Dordrechtchen
 Bijbel *Num. 53.* segghende: Godt heeft zynen zone ge-
 maecte eene offerande voor de sonde: Is het een
 maniere van spreken by de Hebreewen/soo als
 Calvijn ons leert/dit woorzden/offerande, achter
 te laten/ende de sake op te nemen/hooz de welc-
 ke offerande ghedaen wort: Wanneer dan de
 schryfture seght / dat het Paeschlam den deurganck
 des Heeren was, sy en wilt niet segghen / dat het
 een teecken des deurganckx was / maer een
 Offerande hooz den doozganck/soo als sy oock
 terstondt daer naer/haer selven *v. 27.* berklaert:
 Du is het seker / dat het Paeschlam / niet figuer-
 lijk, maer eyghentlijk, een offerande / ofte
 Paesch-offer was hooz den deurganck: Ergo
 als de schryfture seydt/dat het Paeschlam den deur-
 ganck was, sy en spreekt niet figuerlijk, maer
 eyghentlijk, ende waerlijk: Otenbolghens kan
 dese schryfture / Partije in gheender manieren
 dienen / om te bewysen/dat Christus, segghende/
 dat is mijn lichaem, ende dat is mijn bloedt, figuer-
 lijk heeft ghesproken / ofte van een teecken sijns
 lichaems, ende sijns bloedts.

Doozders: Wat de besnijdensse aengaet.

Nech bekenne / dat / soo wanneer Schyfture
 seght / dat sy het verbont was; dat sy hier den ver-
 staet / een teecken des verbonds, want sy selve
 gheeft ons die verklaringhe. Siet den text
 Gen. 17. v. 10. daer sult ghy vinden / dat Godt
 eerst seydt van de besnijdenisse : Dit is mijn ver-
 bondt ; **M**aer siet voorders den volghenden
 Ders; daer sult ghy de verklaringhe vinden van
 dese voorgaende woorden / te weten: Op dat het
 een teecken des verbonds zy, tusschen my ende u lie-
 den. **O**p dat nu hier dese schyfture sou gheliden/
 soo moet my Partije een schyftuer-plaetse alleen
 aen-wyssen / daer dese woorden : Dat is mijn lie-
 haem, van schyfture selve soo verklaert wo-
 den ; Dat is een teecken mijns lichaems : **W**ant dat
 de besnijdenisse, een teecken des verbonds
 was / seght de Schyfture met klare woorden:
Maer dat Christus dooz dit woordken/Lichaem,
 soude verstaen hebben een teecken des lichaems, en
 is in de heele schyftuer niet te vinden/maer heel
 contrarie / soo wy in tweede deel, upt alle de om-
 standigheden sullen bewyssen : **S**omma / dese
 twee schyftuer-plaetsen en konnen Partije geen-
 sing baten / om te betuyssen / dat Christus,
 dooz die woorden : Dat is mijn lichaem, ende / Dat
 is mijn bloedt, verstaen heeft een teecken sijns lie-
 haems, ofte / sijns bloedts : **O**versulckx en blijck
 tot noch toe niet dat hy figuerlijck heeft ghespro-
 ken.

Partije. Christus heeft gheseydt dat hy een
 deure is / eenen Wyngaert &c. hier heeft hy
 figuerlijck ghesproken : **E**rgo oock / als hy ghe-
 seydt heeft: dat is mijn lichaem.

Catholijck. **D**at is eben of ick seyde: **A**ls Ioan-
 nes *Apo. 5.* seght dat Christus een *Leent* is / hy
 spreekt figuerlijck : **E**rgo als den hemelschen
Vader *Matth. 3. 17.* roept upt den hemel : Dit is
 mijnen beminden zone : hy spreekt oock figuer-
 lijck : **M**aer 't is seker dat den hemelschen **V**a-
 der hier eyghentlijck spreekt / schoon Ioannes,
 B
 signe.

figuerlijck spzeckt : Ergo schoon Christus van sijn selven segghende / dat hy een deure / ofte wijngaert is / figuerlijck spzeckt / hier nyt en volght niet / dat hy oock figuerlijck spzack / als hy sepde : Dat is mijn lichaem. Want het eerste eyghentlijck verstaen synde / is onmoghelijck dat het maer 3p : het tweede / niet alsoo.

Partije. Christus heeft ghesepdt Ioan. 6. Mijn vleesch en is niet nut.

Catholijck. Dat en heeft de Heere Christus noyt ghesepdt : Want 'tis eene groutwelijcke lasteringhe / te segghen / dat het vleesch Christi niet nut is : Leest dan den text wel by Ioannes ; ghy sult daer vinden / niet : MYN vleesch en is niet nut. Maer : HET vleesch en is niet nut. Christus en spzeckt bā sijn eygen vleesch niet / maer bā het vleeschelijck ghemoet / ende verstant der Capharnaiten ; de welke de woorden Christi soo opnamen / als of hy haer sepde / dat hy sijn vleesch / booz haere ooghē / in stucken sou kappen / ende dat nyt-deelen niet stucken / en brocken / soo als men de doode beesten doet in het vleesch hups : Dan soo een vleeschelijck / ende grof verstant / ende ghemoot seght Christus : Het vleesch en is niet nut. Alsoo sepdt hy oock aen Petro : Matth. 6. vleesch, ende bloedt en heeft het u niet gheopenbaert : Alsoo seght Paulus 1. Cor. 15. Vleesch, ende bloedt, en sullen't rijcke Godts niet besitten. Alsoo staeter Gen. 6. Mijnen gheest, en sal in den menschen niet blijven, om dat hy vleesch is. Hier woꝝdt dooz dit woꝝrdeken / vleesch, verstaen een vleeschelijck ghemoet / ofte / soo den Dordrechtschen Bijbel seght / de verdorven nature des menschs : alsoo van ghelijcken / als Christus seght : Het vleesch en is niet nut, de wijle hy dit van sijn eyghen vleesch niet en kan / noch en magh segghen / soo heeft hy dat ghesepdt / volghens de ghetwoonte der Schrijture / van het vleeschelijck ghemoet der Capharnaiten : Soe en doet van dese schrijtuer-plaerte niet een stercken ter saecke / om te bewijsen dat Christi

Christi woorden figuerlijck moeten verstaen worden.

Partije. Christus wil segghen / dat sijn vleesch niet nut is / lichamelijcker wijze ghe-eten synde.

Catholijck. Waer staet dat gheschreven? bewijst my dat upt de Schrifsture / thoont de plaetse / daer hy seght: *Mijn vleesch/lichaemelijcker wijze ghe-eten zijnde / en is niet nut / waer staet dat?*

Partije. Christus seght *Ioan. 6.* Mijne woorden sijn gheest, ende leven, dat is / seght onsen Dordrechtchen Bijbel: Sy moeten gheestelijck verstaen worden.

Catholijck. Dat Christus sepdt / dat sijn woorden gheest, ende leven sijn, blijkt klaer upt Schrifsture: Maer dat dit te segghen is (soo als den Dordrechtchen Bijbel dat verklaert) dat sy moeten gheestelijck verstaen worden; waer upt blijkt dat? Indien het niet en blijkt upt Schrifsture / die verklaringhe is te verghheef / en van gheender weerden: Indien het blijkt upt Schrifsture? waerom en hebben dan de obersetters vanden boozepden Bijbel / niet eene enckele Schrifsture hy gheboeght / om hare verklaringhe te bevestighen? Ick segge dan / dat den sin van dese woorden: Mijne woorden sijn gheest, ende leven niet en is (soo den Dordrechtchen Bijbel sepdt / sonder fundament / ende bewijs) sy moeten gheestelijck verstaen worden, dat en is gheensins den sin; maer dat is den sin: Mijne woorden sijn gheest, ende leven, dat is / hebben de kracht Gods: Ick en sal niet te vreden sijn / met dit enckelijck op mijne authozitept te segghen / ghelijck den booznoemden Bijbel doet / maer ick bewijse dat upt andere schrifsturen:

Ten eersten *Ezech. 20.* woordt ghesepdt / dat de gheests des levens, in de raderen was, te weten / vanden waghen daer de goddelijcke Majestept op sat: Wat is dit te segghen / den Gheest des levens? dat is / seght den Dordrechtchen Bijbel op *Ezech. 1. 12.* Num. 55. de kracht Gods. **22 Ten**

Ten tweeden *Rom. 8. 2.* noemt Paulus de wet Christi, een wet van den gheest des levens; dat is / een wet soo krachtich, dat sy hem heeft kunnen vry maken (ghelijck by terstont daernaeg seght) vande wet der sonde, ende des doots.

Ten derden, *Luc. 4. 31.* Woort gheseyt / dat het Woort Christi met macht was, dat is / seght den Dordrechtchen Bijbel *Num. 31.* van groote kracht : **Wederom** *Luc. 24. 19.* Hy was krachtich in sijne woorden.

Doeght nu alle dese schyfturen / by dese woorden Christi: mijne woorden sijn gheest ende leven: Dit is by Ezechiel, ende Paulus te segghen / de kracht Godts hebben / ende op een ander woort geseyt dat de woordē Christi crachtich geweest sijn, als by dan seght : mijne woorden sijn gheest, ende leven, dat is te segghen / sy hebben de kracht Godts, ende sijn krachtich: Hiermede te kennen gevende / dat de Joden gheen reden en hadden om onghe-loobich te sijn / ende te murmureren ober t'gene by gheseyt hadde van sijn blesch te geben / aengesien dat sijnē woorden de kracht Godts hadden / aen de welcke alle dingh moghelijck is.

Dat my dan Partije boort aen met dese schyfture: Mijne woorden sijn gheest, ende leven, by t' hups blybe / want t'en is niet te segghen / dat sy gheestelijck moeten verstaen worden, maer dat sy crachtich sijn / ende de cracht Godts hebben : Tot noch toe dan / en is Partije niet machrich gheweest te bewijzen

Ten eersten, dat de schyfture ergens seyt / van t'ghene Christus ghegeven heeft aen sijnē discipelen: T'is broodt, of t'is wijn.

Ten tweeden, en heeft se niet kunnen een schyftuer-plaetse alleen aenwijzen / daer geseyt woort: T'is een teeken, ofte figure des lichaems ofte des bloeds.

Ten derden: En heeft se niet een schyftner konnen by setten / daer geseyt woort : Dese woorden Christi: Dat is mijn lichaem, ende / dat is mijn bloed,
moeten

moeten figuerlijck, of geestelijck verstaen worden: om van dit eerste deel te sluyten/blijckt dat Par-tije de woorden Christi, tot noch toe verkeerdelijck/ende qualijck opgenomen heeft/als sy die figuerlijck, oneygentlijck, ende gheestelijker wijze verstaen heeft. Ick komme van tot het Tweede deel, ende gae bewijfen/dat sy moeten eygentlijck/ende soo als sy leggen/en luyden / verstaen worden/dat is/ van het wesentlijck lichaem / ende bloedt Christi.

HET II. DEEL.

Dat de worden Christi eyghentlijck moeten verstaen worden:

HET I. CAPITTEL.

Raekende het lichaem.

De woorden Christi, volgens den H. Mat-thæus *cap. 26.* sijn dese: Neemt, ende eet, dat is mijn lichaem, de selbe heeft Marcus *cap. 14.* dese leggen Lucas, ende Paulus wat breeder opt: Lucas seght *Cap. 22.* Hy nam broodt, ende als hy gedanckt hadde, brack, en gaf haer seggende: Dat is mijn lichaem, 'twelck voor u ghegeven wort, doet dat eet mijnder ghedachtenisse. Den **H.** Apostel Paulus sept *1. Cor. 11.* Als hy ghedanckt hadde, brack, ende seyde: Neemt, Eet, dat is mijn lichaem, 'twelck voor ul. ghebroken wort, doet dat tot mijnder ghedachtenisse.

Laet ons nu elck deel in 'tbesonder gaen opweghen:

Voor eerst, seght Christus: Neemt, ende eedt: wat sullen wy nemen/ende eten: broodt dat en segge

B ; ge